

Політичні інститути та процеси

УДК323.272

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20653136>

Децентралізація як засіб політичної модернізації

Семко Вадим Леонідович,

кандидат політичних наук, доцент,

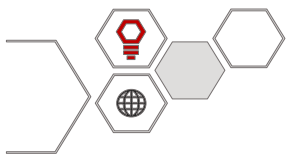
доцент кафедри політичних наук та історії,

Київський національний університет будівництва і архітектури,

Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-1654-2475>

Прийнято: 19.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. У статті стверджується, що модернізація суспільства в роки незалежності передбачала, зокрема, проведення децентралізаційної реформи, в ході якої низку повноважень було передано від центральних органів держави органам місцевого самоврядування і яка стала однією з найуспішніших реформ в Україні. Проте актуальність цього була піддана сумніву у зв'язку з інтенсифікацією технологічного оновлення та, особливо, в умовах повномасштабного вторгнення. Метою статті є з'ясування співвідношення між сучасним розумінням поняття модернізації та явищем децентралізації публічної влади. При досягненні мети використовувались перш за все історичний та структурно-функціональний підходи. Проаналізовано еволюцію поняття модернізації в науці за останні десятиліття. Стверджується, що в класичних теоріях модернізації звертали увагу перш за все на перехід від традиційних до індустріального суспільства, становлення національних держав тощо. Водночас ще в цих теоріях акцентували, зокрема, на розподілі

влади та повноважень в т.ч. у вертикальному вимірі. З'ясовано, що в останні десятиліття розуміння модернізації еволюціонувало в напрямі органічного поєднання універсальних принципів та місцевої специфіки, що дало змогу включити до цього поняття явище децентралізації публічної влади. З цим було пов'язане й виникнення поняття постмодернізації. Відтак політика децентралізації перетворюється на один з інструментів модернізації, сприяючи досягненню низки її цілей, зокрема структурної диференціації суспільства та його політичної системи, демократизації суспільства, розширення політичної участі. Також у статті проаналізовано вплив у цій сфері такого сучасного аспекту модернізації як цифровізація. Зроблено висновок, що остання принципово не суперечить децентралізації, проте актуалізує проблему опанування органами місцевого самоврядування новітніх технологій суспільної комунікації та контролю за цим процесом з боку держави.

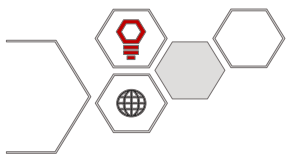
Ключові слова: децентралізація, модернізація, постмодернізація, місцеве самоврядування, демократизація, цифровізація

Decentralization as a means of political modernization

Vadim Semko,

Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Political Sciences and History,
Kyiv National University of Construction and Architecture,
Air Force Ave, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-1654-2475>

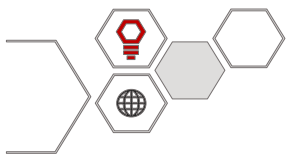
Abstract. The article argues that the modernization of society during the years of independence included, in particular, the implementation of a decentralization reform, during which a number of powers were transferred from the central state bodies to local self-government bodies and which became one of the most successful reforms in Ukraine. However, the relevance of this was questioned in connection

with the intensification of technological renewal and, especially, in the conditions of a full-scale invasion. The purpose of the article is to clarify the relationship between the modern understanding of the concept of modernization and the phenomenon of decentralization of public power. In achieving the goal, primarily historical and structural-functional approaches were used. The evolution of the concept of modernization in science over recent decades is analyzed. It is argued that in classical theories of modernization, attention was paid primarily to the transition from traditional to industrial society, the formation of nation-states, etc. At the same time, these theories also emphasized, in particular, the distribution of power and authority, including in the vertical dimension. It was found that in recent decades the understanding of modernization has evolved towards an organic combination of universal principles and local specifics, which made it possible to include the phenomenon of decentralization of public power in this concept. This was also associated with the emergence of the concept of postmodernization. Thus, the policy of decentralization is becoming one of the tools of modernization, contributing to the achievement of a number of its goals, in particular the structural differentiation of society and its political system, the democratization of society, the expansion of political participation. The article also analyzes the influence of such a modern aspect of modernization in this area as digitalization. It is concluded that the latter does not fundamentally contradict decentralization, but actualizes the problem of local government bodies mastering the latest technologies of public communication and control over this process by the state.

Keywords: decentralization, modernization, postmodernization, local self-government, democratization, digitalization

Постановка проблеми. Вже понад трьох десятиліть Україна торує шляхи суспільної модернізації. Вона передбачає відповідні економічні, соціальні, політичні перетворення. За оцінкою Єврокомісії, однією з найбільш успішних реформ в Україні після Революції Гідності стала реформа

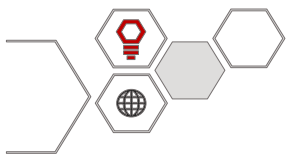

децентралізації. Однак особливо сильний поштовх модернізаційним процесам був наданий у 2020-тих роках, з одного боку, коли нова державна влада прискорила технологічне оновлення суспільства, з іншого – коли у зв’язку з агресією РФ зовнішньополітичні партнери України супроводжували надання їй допомоги висуванням певних вимог. На перший погляд, може здатися, що обидва ці чинники – цифровізація та війна – мали згорнути подальші децентралізаційні реформи. Проте вже у 2023 р. було ухвалено Дорожню карту децентралізації, а наприкінці 2025 р. уряд України підтвердив вірність курсу на розвиток місцевого самоврядування та реформування територіальної організації влади. Ми опиняємось перед питанням, чи викликана така декларація лише тиском з боку європейських партнерів або вона є логічним наслідком курсу на модернізацію, якого держава дотримується й в умовах війни та технологічного оновлення. Вирішення цієї проблеми не лише сприятиме розв’язанню теоретичної суперечності, а й матиме практичне значення для процесів державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії модернізації, які виникли у другій половині ХХ ст., ґрунтувались на ідеях філософів та економістів Нового часу. Щодо соціальної структури суспільства фундамент ідей модернізації становили теорії М. Вебера про бюрократичне правління, Е. Дюркгейма щодо соціальної стратифікації, Г. Зіммеля та ін.

У політичній науці провідними західними теоретиками модернізації були Г. Алмонд, Ш. Ейзенштадт [1], Д. Аптер [2], Р. Інглгарт [3], С. Хантінгтон [4] та ін. Вони аналізували соціальні та політичні складові модернізаційних процесів, їх ознаки. В контексті проблематики цієї статті цікавими є й ідеї У. Ростоу [5], який вважав національну консолідацію передумовою модернізації. Тобто, на перший погляд, модернізація не пов’язана з явищем децентралізації.

В Україні явища суспільної та політичної модернізації досліджували К. Ващенко [6], Л. Герасіна, О. Данильян [7], Г. Зеленько [8], О. Кіндратець, В. Корнієнко, О. Новакова [9], Г. Щедрова та ін. Однак особливо для нас

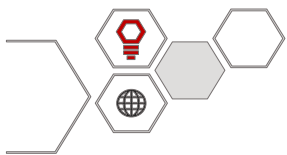
важливими стали дослідження В. Горбатенка, який запровадив у науковий обіг поняття постмодернізації та проаналізував, чим сучасні модернізаційні процеси відрізняються від тих, які розгорталися у попередні часи. Також важливо, що деякі дослідники аналізували процеси модернізації з точки зору їх впливу на взаємодію центру та регіонів [10].

Слід зазначити, що після Революції Гідності тема модернізації дещо відійшла на узбіччя наукових досліджень, однак в останні роки їй знову починають приділяти підвищену увагу, зокрема в контексті її ролі у національній консолідації, інституціоналізації політичних еліт [11] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, в цілому проблема співвідношення процесів модернізації та явища децентралізації публічної влади залишається нерозв'язаною в науці. Не вирішено питання, наскільки сприяє децентралізація досягненню цілей модернізації, а наскільки вона їм суперечить.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є з'ясування співвідношення між сучасним розумінням модернізації та явищем децентралізації публічної влади. З огляду на поставлену мету, слід виконати такі завдання: проаналізувати сутність суспільно-політичної модернізації, її складові; ідентифікувати зміни в розумінні поняття модернізації, які відбулись в останні десятиліття; з'ясувати, наскільки децентралізація може сприяти досягненню цілей модернізації; виокремити вимоги, які політика модернізації висуває до децентралізаційних процесів. При вирішенні цих завдань ми керувалися перш за все історичним та структурно-функціональним підходами.

Виклад основного матеріалу. Прийнято вважати, що поняття модернізації включає комплекс процесів, які передбачають оновлення, перетворення та пристосування суспільства, політичних, економічних і соціальних систем до сучасних подій. В. Горбатенко визначав модернізацію як «перехід від традиційного суспільства до сучасного» [12, с. 12], а складовими

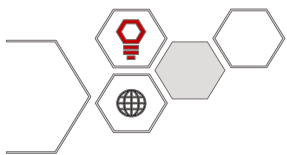
цього процесу називав індустріалізацію, структурну диференціацію суспільства, урбанізацію тощо.

Водночас під децентралізацією мають на увазі процес передачі владних повноважень від держави, зокрема центральних її органів, органам місцевого самоврядування. Цей процес, крім адміністративної, має також економічну, фінансову, політичну та інші складові.

Багато авторів, зокрема вітчизняних, вважають, що модернізація несумісна із децентралізацією, що вона передбачає, навпаки, централізацію політичної системи. Так, К. Ващенко та В. Корнієнко називають «зростання централізації урядових функцій» невід’ємною ознакою модернізації [6]. З цим корелює й теза У. Ростоу про національну консолідацію як передумову модернізації. Адже революції, які здійснили поштовх до модернізаційних процесів, пройшли саме в тих країнах, де відбулось становлення централізованих держав.

Проте, на нашу думку, ця дійсність була властивою не стільки сучасному періоду, скільки часам переходу від добуржуазних до капіталістичного суспільства. До того ж процеси індустріалізації, урбанізації тощо, які є складовими модернізації, відбувались одночасно із становленням централізованих держав, зокрема в європейських країнах.

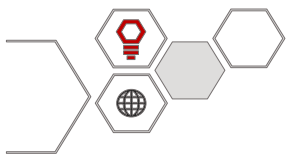
Водночас вже щодо того історичного періоду дослідники дотримувались тих підходів, які залишали на майбутнє простір для децентралізаційного дискурсу. Зокрема, Г. Алмонд та Л. Пай зазначали, що політична модернізація включає розвиток системи розподілу влади, як основний результат структурної диференціації політичної системи [13, с. 234]. Вітчизняна дослідниця Г. Зеленько звертає увагу на те, що в період модернізації «у політиці має місце утворення централізованих держав і водночас розподіл влади на вертикальному та горизонтальному рівнях» [8, с. 20-21]. Але ж саме розподіл повноважень та влади є ключовою ознакою явища децентралізації.

Тобто структурна диференціація політичної системи створювала умови для майбутньої децентралізації.

Водночас розуміння поняття модернізації суттєво еволюціонувало в останні десятиліття, й ці зміни, на нашу думку, сприяють інтеграції в цей процес явища децентралізації. Зокрема, О. Дем'яненко виділяє кілька етапів розвитку теорії політичної модернізації. Він вважає, що 1970-1980-ті роки характеризувалися виходом на перший план ідеї необхідності врахування місцевих культурологічних засад при розробці інструментів політичної модернізації та теоретичної неспроможності формування єдиної універсальної моделі для будь-якої політичної системи. У 1980-1990-тих роках теорії політичної модернізації стали набувати соціокультурного характеру. На перший план почали виходити позаекономічні фактори, геополітичні, психологічні, культурологічні, тощо. Надалі теорії модернізації пов'язують, зокрема, з гіпотезою, що модернізація має гармонійно поєднувати універсальні цінності із місцевою специфікою [13, с. 235-236].

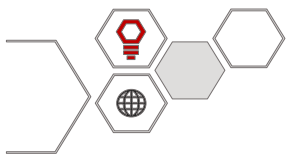
Саме в цей період в науковому обігу з'являється поняття постмодернізації. Поява цього концепту не означала радикального розриву з попередніми теоріями модернізації, але вносила до них суттєві нюанси. Зокрема, В. Горбатенко вважає, що «доля модернізації у кожному суспільстві залежить від можливостей та вміння соціуму інтерпретувати її цінності таким чином, щоб вони, з одного боку, зберегли предметну сутність та її зміст, а з іншого – не руйнували б специфіку національної традиції та культури» [12, с. 8]. Він визначає децентралізацію як один з домінуючих процесів постмодернізації [12, с. 172], твердить про перехід цивілізації від державно-правового моноцентризму до поліваріантних форм існування, про «концентрацію в єдиному центрі тільки найбільш суттєвих, основних функцій керівництва і управління без надмірного обмеження сфери дії місцевого самоврядування та на створення системи управління, що дає змогу, організовуючи будь-яку сферу життєдіяльності, «максимально спиратися на

спонтанні сили суспільства і якомога менше вдаватися до примусу» [12, с. 180-181].

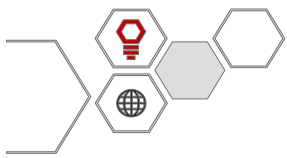
Отже, сучасне розуміння поняття модернізації, зокрема й постмодернізації цілком корелює з явищем децентралізації, яка таким чином сприяє досягненню цілей політики модернізації. Проте ми не можемо не звернути увагу на одну із сучасних складових модернізації, яка, на думку низки вчених, суперечить явищу децентралізації. Йдеться про особливості технологічного розвитку, а саме цифровізацію суспільної комунікації, зокрема й управлінських процесів. І. Монолатій та С. Дерев'янка стверджують, що «з появою можливості громадянам врегулювати справи за допомогою цифрових технологій, ймовірним є зникнення поділу на державні органи та органи місцевого самоврядування. ...Офіційний державний (урядовий) апарат обслуговує заявників у електронному вигляді ефективніше та має краще розвинені цифрові інструменти для обслуговування клієнта, ніж сайт місцевої влади» [14, с. 203].

Відтак логічно поставити питання, чи не виключає цифровізація явище децентралізації. На нашу думку, тут немає жорсткої лінійної залежності. Дійсно, в сучасних умовах центральні органи державної влади мають набагато більше ресурсів щодо розбудови цифрової комунікації з суспільством. Проте не можна виключати, що з плином часу й місцеві органи влади зможуть належним чином опанувати новітні технології для встановлення ефективної комунікації з різними соціальними групами. Більше того, центральний апарат держави в цьому зацікавлений. Приклади можна знайти й в Україні, де Міністерство цифрової інформації докладало зусиль до діджиталізації регіонального самоврядування. До речі, попри наведену думку про несприятливість цифровізації для розвитку місцевого самоврядування, вищевказані дослідники у своїй статті демонструють себе як прихильників інтенсивного розвитку останнього, а отже, вони бачать можливості його пристосування до особливостей технологічного розвитку.

Нарешті, слід сказати ще про один нюанс розуміння модернізації, який вказує на кореляцію між нею та явищем децентралізації. Ще у класичних теоріях модернізації, крім індустріалізації, урбанізації, структурної диференціації суспільства тощо, виокремлювалась ще одна важлива її складова, а саме демократизація суспільного життя, сфери політичного управління. На те, що політична модернізація означає розширення політичної участі, вказував С. Хантінгтон. [15, с. 128] Г. Алмонд та Л. Пай у своєму підході відстоювали думку, що політична модернізація включає рівноправ'я як основну мету соціального розвитку через збагачення активної політичної участі всіх громадян будь-якого соціального походження у органах державної влади [13, с. 234]. Г. Зеленько складовими модернізації вважає «формування інтересів різних груп і їхню участь у політичному житті» [8, с. 20-21]. Д. Шевчук пише, що «політична модернізація, своєю чергою, має на меті забезпечити інституційне функціонування демократії, а також запровадити демократичні процедури в усі царини соціально-політичного життя... розвиток сучасної правової держави та формування громадянського суспільства.» [16].

Інша справа, що під демократизацією автори модернізаційних теорій більшою мірою розуміли ті процеси, які відбуваються на національному рівні – становлення багатопартійної системи, парламентську демократію, плюралістичні вільні вибори. І тут ми змушені зробити два паралельні висновки. По-перше, сучасне розуміння демократії невіддільне від розвитку місцевого самоврядування. Недарма в Європейській хартії місцевого самоврядування 1985 р. йдеться про те, що місцеве самоврядування – невід'ємна ознака будь-якого демократичного ладу. Водночас, по-друге, враховуючи, що авторитарні тенденції, корупція можуть бути властиві регіональним та локальним елітам, функціонуванню органів місцевого самоврядування, на державі лежить обов'язок не лише сприяти розвитку

останнього, а й здійснювати контроль за дотриманням ним загальнонаціональних принципів демократичності й прозорості.

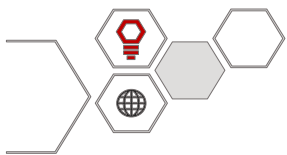
Висновки. Враховуючи вищевикладене, слід зазначити наступне.

1. Сучасне розуміння в політичній науці поняття модернізації передбачає здійснення політики децентралізації, сприяння розвитку місцевого самоврядування. Відтак політика децентралізації є інструментом суспільної модернізації, засобом досягнення її цілей, зокрема технологічного розвитку суспільства, структурної диференціації політичної сфери, демократизації. Водночас перспектива децентралізації є лише одним з вірогідних сценаріїв модернізаційних процесів.

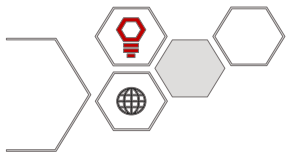
2. Цілі модернізації суспільства визначають вимоги до політики децентралізації, особливо на повоєнному її етапі в Україні, зокрема розмежування повноважень органів публічної влади, подальшої інституціоналізації місцевого самоврядування, опанування останнім новітніх технологій суспільної комунікації, дотримання демократичних принципів місцевого самоврядування. Дотримання цих вимог є предметом контролю з боку держави за органами місцевого самоврядування

Список використаної літератури

1. Eisenstadt S.N. Modernization: Protest and Change. N.Y.: Prentice Hall, 1966. 166 p.
2. Apter D. The Politics of Modernization. Chicago: University of Chicago Press, 1965. 481 h.XVI p.
3. Inglehart R., Welzel C. Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence. N.Y.: Cambridge University Press. 2005. 344 p.
4. Huntington S. Political Order in Changing Societies. New Haven and London: Yale University Press. 1968. 488 p.

5. Rostow W.W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto. Cambridge: Cambridge University Press, 1960. 191 p.
6. Ващенко К.О., Корнієнко В.О. Політична модернізація. Ващенко К.О., Корнієнко К.О., Андрущенко Т.В., Бульбенюк та ін. Політологія для вчителя: навч. посіб. для студ. Пед. ВНЗ.: Вид-во ім. М.П. Драгоманова, 2011. 406 с.
7. Панова М.І., Герасіна Л.М., Данильяна О.Г. та ін. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: монографія. За заг. ред. Л.М. Герасіної, О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2008. 320 с.
8. Зеленько Г. «Навздогінна модернізація»: досвід Польщі та України, Київ: Критика, 2003. 215 с.
9. Новакова О.В. Політична модернізація та розвиток демократичних процесів в сучасній Україні: монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. 216 с.
10. Перегуда Є.В. Виконавча влада України: Політико-правові аспекти модернізації: монографія. Київ: Логос, 2013. 408 с.
11. Хорішко Л. С. Перспектив інституціоналізації еліти в процесах модернізації політичної системи України. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 130-136. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.3.20>
12. Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть: Монографія. К.: Видавничий центр «Академія», 1999. 240 с.
13. Дем'яненко О. О. Громадянське суспільство та політична модернізація: основні аспекти кореляції. *Політикус*. 2018. №3. С. 20-26. <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-3-20-26>.
14. Монолатій І.С., Дерев'янка С.М. Модель місцевого самоврядування Республіки Польща: досвід для України. Держава і право: зб. наук. пр. Вип. 92. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2022. С. 194–214. DOI:10.33663/1563-3349-2022-92-194.

15. Лісничук О. Гантінгтон Семуель Філіпс. *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 128-129.

16. Шевчук Д. Теорії модернізації і демократичний транзит. URL: <https://surl.li/iehnfa> (дата звернення: 24.11.2025).